

pm

Rapport från projektet "Våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik"

Våldsutsatta kvinnor med egen missbruksproblematik: Personalförstärkning på akut – och korttidsboendet Hvilan samt metodutvecklingsgrupp.

Det fåtal studier som gjorts om mäns våld mot kvinnor i nära relationer, och som fokuserat på kvinnor med missbruksproblematik, har visat att dessa kvinnor är en mycket utsatt grupp utan möjlighet att söka skydd på de kvinnojourer och kriscentra för kvinnor som finns idag.

Socialtjänstförvaltningen i Stockholms stad ansökte därför hos Länsstyrelsen i Stockholms län om medel för att dels genom ökad bemanning på stadens akut- och korttidsboende Hvilan få tid och möjlighet att ge stöd och hjälp åt de våldsutsatta kvinnor som kommer dit,

och dels att

genom en metodutvecklingsgrupp fånga upp de kunskaper och erfarenheter som finns inom området samt de som kom till vår kännedom genom arbetet på Hvilan. Utifrån metodutvecklingsgruppens arbete har en metodhandledning formulerats, vilken ska användas av personalen inom i första hand socialtjänstförvaltningens olika boenden. Tanken är, att metodhandledningen ska kompletteras med utbildningstillfällen för personalen.

Metodutvecklingsgruppen har bestått av

Agnetha Edlund, behandlingsassistent Hvilan (projektet)

Carina Persson, behandlingsassistent Hvilan (projektet)

Margareta Rosengren, Kriscentrum för kvinnor

Lisbeth Nielsen, Alla Kvinnors Hus

Susanna Hedlund, Missbruksenheten, Enskede-Årsta sdf

Anna Byström, Syrenen, stödboende för kvinnor

Pia Jarnling, projektledare

Arbetsgruppen har träffats regelbundet. Vi har också byggt upp kontakter med olika samarbetspartners och träffats på nätverksmöten.

Arbetsätt:

En metodutvecklingsgrupp bildades (se ovan) bestående av projektledaren, de två behandlingsassistenterna på Hvilan samt 4 personer som representerade Kriscentrum för kvinnor, Alla Kvinnors Hus (med stor kunskap om mäns våld mot kvinnor), ett drogfritt stödboende för kvinnor med missbruksproblem samt en socialsekreterare från missbruksgruppen vid Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning (med stor kunskap om missbrukande kvinnor).

Metodutvecklingsgruppen har träffats på tisdagseftermiddagar i den mån det varit möjligt. Det har blivit 6-9 möten per termin. Vi har diskuterat och informerat varandra om alla de frågor som kommit upp dels i våra dagliga arbeten och dels i samarbete med andra. Projektledaren har fört korta arbetsanteckningar från dessa möten. Omständigheter kring klienterna, dvs. de våldsutsatta kvinnornas situation, har särskilt uppmärksammats. En del av dessa iakttagelser kommer att redovisas längre fram i slutrapporten. Sammanfattningsvis kan sägas, att dessa kvinnors utsatthet, som redovisats bl a i Mobilisering mot narkotikas rapport "Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra" tydligt bevisats, framför allt i arbetet på Hvilan.

Projektgruppen har deltagit vid flera utbildningsdagar och vid fyra tillfällen har också behandlingsassistenterna på Hvilan föreläst om sitt arbete med de våldsutsatta kvinnorna som kommit till Hvilan och ingått i projektet.

Alldeles i början av projekttiden, vid en utbildningsdag i Malmö, där man också påbörjat ett arbete med att förbättra stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik, inleddes ett samarbete med ytterligare ett projekt i Linköping riktat till samma målgrupp. Därefter har spridda kontakter med representanter från olika städer resulterat i ett nätverk som numera träffas regelbundet. Nätverket har utvecklats till ett nationellt nätverk och kallas för Kvinnofrid i missbruksfrågor, förkortat "KIM". Vi träffas minst en gång per termin och informerar varandra om hur vi arbetar, diskuterar, har föreläsningar etc.

En diskussion som fortfarande pågår är, hur man ska definiera begreppet "skyddat boende". Detta gäller givetvis generellt för hur alla våldsutsatta kvinnor ska kunna erbjudas skydd. Men det finns inget som helst regelverk för hur ett skyddat boende ska se ut, inga kriterier för vad kvinnorna ska erbjudas eller ha rätt till, inga krav på stödpersoner eller eventuella stödpersoners kompetens. Det finns många olika lösningar inom landet, alltifrån "hemliga" tillflyktsorter på lantgårdar eller dylikt till egna hus med påkostade skalskydd, övervakningskameror etc.

TID – TILLGÄNGLIGHET – TÅLAMOD

Dessa tre T:n har blivit ledorden för arbetet på Hvilan.

Stockholms stads akut- och korttidsboende för kvinnor, Hvilan, har funnits sedan 1983. Där finns alltså en gedigen tradition att arbeta med stadens mest utsatta kvinnor: Hemlösa, missbrukande, psykiskt sjuka, prostituerade, våldsutsatta etc. Hos personalen på Hvilan finns kunskap och erfarenhet kring många av kvinnornas problem och att många kvinnor som kommit dit varit utsatta för våld har man naturligtvis känt till. Men, som på de flesta ställen som arbetar med missbrukare, har man inte känt sig bekväm med att fråga om våldet och de utsatta kvinnorna har heller inte pratat om våldet som något annat än en naturlig ingrediens i deras liv.

Först i samband med detta projekt har det blivit möjligt att ägna tid åt de kvinnor som kommit till Hvilan och nyligen varit utsatta för våld. Dessa kvinnor har erbjudits att ingå i projektet, dvs. får Carina eller Agnetha som kontaktperson. De

flesta som kommit in har också stannat kvar i projektet. Ingen som erbjudits att delta, med den extra tid som det inneburit, har tackat nej.

Initialt fanns vissa svårigheter att etablera kontakt med kvinnorna, men det har blivit bättre och bättre under resans gång. Träning och erfarenhet har sannolikt gjort det lättare att möta kvinnorna och bygga upp en förtroendefull relation.

Till en början var kvinnorna rastlösa och hade svårt att ta emot hjälp. De stannade oftast bara ett par dagar, återkom, men gick snart ut igen. Under projektets gång har kvinnorna börjat stanna kvar längre tider och vågar ta emot hjälp i allt större utsträckning. Agnetha och Carina har varit tillgängliga på sina mobiltelefoner hela dagarna och lite därutöver. När kvinnorna har flyttat vidare efter projektets insatser har de ibland hållit kontakten i ett halvår. Även kvinnor som det inte gått så bra för har upprätthållit kontakten långa tider, vilket måste betyda att de känner förtroende för och blivit väl behandlade av Agnetha och Carina.

Kvinnorna har alltså kunnat fångas upp på ett betydligt bättre sätt än tidigare. Det är ju tiden som är den avgörande faktorn – kvinnorna har fått stöd och hjälp och det har fått ta tid. Mycket tid har också gått åt till att knyta ihop kontakten mellan kvinnorna och deras handläggare.

Ofta har kvinnorna aviserats, och kommit, till Hvilan av andra skäl, vanligast hemlöshet, men våldsproblematiken har uppmärksammats på Hvilan.

När handläggare ringt och aviserat en kvinna till Hvilan har personalen börjat fråga: "har hon blivit misshandlad?" Projektet har gjort det lättare att ställa den frågan och detta har bidragit till handläggarnas ökade medvetenhet om våldsproblematiken.

Hvilans blankett, som används vid aviseringen, har omarbetats så att numera ställs alltid en fråga om kvinnan utsatts för våld.

Personalförstärkningen har gjort att det funnits mera tid för alla anställda att sitta ned och prata och lyssna på kvinnornas livsberättelser. Det har känts skönt även för den övriga personalen att känna att det funnits tid. Det har alltså skett en förbättring för alla kvinnor på Hvilan eftersom det funnits mera tid för stöd och hjälp från tillgänglig personal. Hela personalen tycker att det kan utföra ett arbete av högre kvalitet än tidigare.

Lisbeth från Alla Kvinnors Hus gjorde under projekttiden 5 månaders praktik på Hvilan. Hennes närvaro, när hon presenterade sig och berättade att hon kommer från AKH och arbetar med kvinnor som utsatts för våld av sin partner, öppnade upp för kvinnor att börja berätta om sin utsatthet. Detta har medfört att även Carina och Agnetha börjat ta med detta när de presenterar sig och berättar vad de arbetar med.

Beskrivning av arbetet på Hvilan

Hvilan ligger i närheten av Roslagstull och ser till det yttre ut som ett vanligt bostadshus. Huset har tre våningar, men saknar hiss. Detta innebär att huset inte är handikappanpassat och att kvinnorna som ska bo där måste kunna gå i trappor. På bottenvåningen (en halvtrappa upp) ligger kök, matsal och personalutrymmen. Gästrummen är belägna på plan 2 och plan 3. Som kuriosita kan nämnas att det finns en handikaptoalett – högst upp i huset.

Hvilan har plats för 20 kvinnor. De flesta rum är enkelrum, men några kan ändras till dubbelrum vid behov eller om några så önskar. En viss överbeläggning kan förekomma vid enstaka tillfällen.

Hvilan kan betraktas som ett skyddat boende. Det är inte tillåtet med privata besök. Ingen får nycklar, utan all in- och utpassering sker med personalens hjälp. Inga boenderum finns i markplan. Det finns vaken personal dygnet runt.

Hvilan är ett s.k. lågtröskelboende. Det finns inga krav på drogfrihet för att skrivas in på Hvilan. Det är dock inte tillåtet att använda alkohol eller droger inne på Hvilan eller att ta in droger och verktyg.

Hvilan har eget kök och serverar alla måltider inklusive mellanmål och kaffe.

En läkare kommer till Hvilan en förmiddag varannan vecka.

För att bli inskriven på Hvilan krävs att en socialsekreterare aviserar och står för kostnaden, endera från aktuell stadsdelsförvaltning eller socialjouren. Det har också hänt att polisen aviserat kvinnor som utsatts för människohandel (trafficking). Om en kvinna är känd på Hvilan och kommer akut brukar man lösa aviseringen genom att ringa socialjouren, som godkänner placeringen, så att kvinnan slipper åka fram och tillbaka.

Kostnaden på Hvilan är för socialtjänsten inom Stockholms stad 420 kr per dygn i vårdavgift och 151 kr per dygn i egenavgift. Egenavgiften ska betalas av klienten

själv. Om medel saknas kan man söka försörjningsstöd till egenavgiften. Avgiften är delvis anslagsfinansierad. Andra kommuner, som placerar kvinnor på Hvilan, får betala den faktiska kostnaden, 1.250 kr per dygn.

Arbetet med kvinnorna i projektet

Tid, tålamod och tillgänglighet är, som nämnts, de viktigaste ingredienserna i arbetet med kvinnorna. Det är lätt att uppleva att allting tar lång tid, även om det naturligtvis inte alltid gör det. - Det tar lång tid att skapa tillit och förtroende, det tar lång tid att få kontakt med ansvarig handläggare, det tar lång tid innan handläggaren och kvinnan träffas, det tar lång tid att hitta ett alternativt boende, det tar lång tid innan kvinnorna beslutar sig för att lämna mannen som misshandlar henne, det tar lång tid innan kvinnan slutar använda droger osv. osv.

Kvinnorna kommer och går, vilket beror på det kaotiska liv de för det mesta lever. Särskilt heroinmissbrukande kvinnor är svåra eftersom heroin inte är en drog man "tänder av" på själv och dessutom är en drog som kräver kontinuerlig tillförsel. Det är inte tillåtet att ta droger inne på Hvilan, vilket innebär att kvinnorna måste gå ut och då träffar de troligen också den man som utsätter henne för våld.

Här krockar ambitionerna. Hvilan fungerar bra som skyddat boende, men om hon påträffas med droger inomhus så skrivs hon ut – eller går ut själv när behovet av drogen blir för stort. I dess lägen fungerar inte skyddet mot den misshandlande mannen.

När kvinnorna kommer till Hvilan är det ofta mycket praktiska saker som behöver ordnas upp. Att ta itu med dess konkreta uppgifter blir samtidigt ett sätt att få närmare kontakt med kvinnorna och att bygga upp en relation. Det kan handla om enkla saker, som kvinnan med sin kaotiska livsföring inte fått ordning på och som också kan utgöra ett hinder för att hon ska komma vidare.

Några exempel på sådant som kvinnorna behöver hjälp med: Kontakta länsstyrelsen ang. körkort, få tag i post som skickats till olika adresser, kontakta fordringsägare, försäkringskassa, skattemyndighet, samla ihop kläder och andra tillhörigheter som hamnat lite här och var etc. Det vanligaste är, att kvinnan tappat sin legitimation och måste ha hjälp för att kunna skaffa en ny.

Kvinnorna kommer och går, men i och med att man hunnit skapa en relation, så kan man ta vid där arbetet och samtalen tog slut förra gången. Den kontinuitet som det innebär att samma personer tar emot kvinnan varje gång och redan har kunskapen om hennes utsatta situation är otroligt värdefull. Det gör att kvinnan känner sig sedd och man bryr sig om henne.

De flesta kvinnor har numera mobiltelefon och även under perioder när kvinnorna inte varit boende på Hvilan har kontakten upprätthållits.

I några fall har Carina och Agnetha följt kvinnor från inskrivning till det blivit rättegång mot mannen och fällande dom. Under tiden har kvinnorna erhållit aktivt stöd och blivit följda till läkare, advokater etc. Mycket tid har använts till att stödja och stärka kvinnorna att uppsöka läkare för att få skadorna dokumenterade, göra polisanmälan, medverka i utredningen och till slut våga gå på rättegången.

Tyvärr är det dock fortfarande mycket sällan som våldsutsatta kvinnor med eget missbruk anmäler förövaren. För det mesta har de drogen och langaren gemensamt eller också är langaren både partner och förövare.

Statistik

Behandlingsassistenterna på Hvilan har under de två åren arbetat med 48 kvinnor. Av dem tillhör 33 kvinnor någon stadsdelsförvaltning, 9 kvinnor har sin handläggare på Enheten för hemlösa och de övriga kommer från någon annan kommun i länet. Genomsnittsåldern på kvinnorna är 45 år och de har stannat ca 30 dagar på Hvilan. En del kvinnor blir kvar under en längre tid i väntan på annat boende. Andra stannar några dagar, går ut, kommer tillbaka osv. Dessa kvinnor är också inskrivna långa tider på Hvilan om man räknar ihop alla de korta perioderna.

Samtliga kvinnor har alkohol- eller drogmissbruk i någon form. Flertalet är blandmissbrukare. De huvudsakliga drogerna är alkohol, amfetamin, heroin, hasch och bensodiazepiner. Många har därutöver en diagnosticerad psykiatrisk sjukdom, s.k. dubbeldiagnoser, och/eller ADHD.

Kvinnorna som kommer till Hvilan är naturligtvis olika individer med olika bakgrund och problem, men man har ändå kunnat urskilja en del problem som i viss mån är gemensamma eller åtminstone gäller för de flesta kvinnor som Carina och Agnetha arbetat med. Många har alltså, utöver att de utsatts för våld i nära samband med inskrivningen på Hvilan:

- Dubbel diagnoser, dvs. både missbruk och psykisk ohälsa
- Omhändertagna barn
- Blivit utsatta för sexuella och andra övergrepp som barn
- Ingen, eller dålig, kontakt med anhöriga
- Ingen fast bostad, hemlösa
- Inget förtroende för varken socialtjänst, polis eller sjukvård

Många boende på Hvilan har uttryckt önskemål om att få ingå i projektet eftersom de också vill få mera tid, få prata om hur de utsatts för våld och få extra stöd. Det blev nödvändigt att begränsa kvinnorna i projektet till dem som utsatts för våld i nutid, dvs. kommit till Hvilan och varit akut våldsutsatta. Men det blev tydligt att flertalet kvinnor som kommer till Hvilan på grund av hemlöshet och missbruksproblem har utsatts för mycket våld under sina liv och skulle behöva prata om och bearbeta alla sina traumatiska upplevelser.

Studiebesök

Projektgruppen har under projekttiden gjort ett antal berikande studiebesök på verksamheter som arbetar med målgruppen våldsutsatta och/eller missbrukande kvinnor:

Ersta härbärke – skyddat boende för våldsutsatta kvinnor i Stockholm med omnejd.

Alla Kvinnors Hus i Stockholm

Projekt Greta i Linköping

Kvinnohemmet Rosen, behandlingshem för missbrukande kvinnor där man även parallellt med missbruksbehandlingen får bearbeta problematiken som det innebär att ha utsatts för våld av en närstående man.

Behandlingsassistenterna på Hvilan fick följa med Hvilans övriga personal på studieresa till Amsterdam (ej bekostat av projektet).

Projektledaren deltagit i studieresa till Kanada tillsammans med Rinkeby kvinnofridsteam m fl i syfte att studera hur olika myndigheter och frivilligorganisationer verkar och samverkar i Ottawa (ej bekostat av projektet).

Barncentrum Stockholm

Akutmottagningen för våldtagna på Södersjukhuset.

Konferenser/utbildningsdagar

Två konferenser anordnade av Brottsoffermyndigheten: "Brottsofferdagen" 2006 samt "Kön och våld" 2007.

Kvinnofridsutbildning anordnad av socialtjänstförvaltningen, basutbildning

Våld kvinnor med funktionshinder, anordnad av socialtjänstförvaltningen

"Missbrukande kvinnors situation", anordnad av SKR –Sveriges kvinnojourers riksförbund

"Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra", tre utbildningsdagar anordnade av Mobilisering mot narkotika.

Konferens om missbrukande kvinnors situation på Uofshyttans behandlingshem.

"Mäns våld mot kvinnor", Rikskvinnocentrum (nuv. Nationellt Centrum)

"Om utsatta kvinnor" i Eskilstuna

"Motiverande samtal", anordnad av Maria Beroendecentrum, för hela personalgruppen på Hvilan.

Konferensresa till Tallinn hösten 2006, projektledaren, chefen för Hvilan samt de två behandlingsassistenterna. Diskussion kring arbetet på Hvilan och övrig personals ökade delaktighet i arbetet med kvinnor som utsatts för våld.

KIM-träffar:

Malmö i maj 2006, Linköping i september 2006, Stockholm i februari 2007, Malmö i maj 2007, Eskilstuna i september 2007.

Samtalsgrupp på häktet

Projektledare har också, som försöksverksamhet, besökt Kronobergshäktets kvinnoavdelning nio eftermiddagar under våren 2007. Initiativet kom från personal, som i andra samtal uppmärksammat hur mycket våld kvinnorna utsatts för i sina liv. Syftet var i samtalsform tala om våld i nära relationer, vad som är

våld och vad som uppfattas som våld. När hot och våld är normaliserat i en kvinnas liv tenderar hon att förskjuta gränsen för vad hon uppfattas som misshandel mot allt grövre våld. Detta bekräftades verkligen i samtalen. Min uppgift var av mest pedagogisk art. Jag berättade om samhällets syn, om forskning och studier i ämnet, presenterade våldshjulet, härskartekniker osv. Kunskap och medvetenhet i ämnet kan ge bättre förutsättningar att bearbeta sina egna trauman. Kvinnorna kände igen det mesta och började berätta om egna upplevelser och kunde då också känna igen sig i varandra och ge varandra stöd.

Kvinnorna på häktet berättade många skrämmande historier o hur de varit utsatta för våld och kränkningar och hur lite hjälp och stöd de fått. Att mera kunskap behövs, inom alla personalkategorier som kommer i kontakt med våldsutsatta missbrukande kvinnor, står utom allt tvivel.

Metodutvecklingsgruppen

Metodutvecklingsgruppen har, som nämnts, träffats ca 6-9 gånger per termin. Vissa möten har ersatts av studiebesök, resor och konferenser. Vi har i första hand försökt fånga upp de erfarenheter som deltagarna har, både från det pågående arbetet på Hvilan samt de erfarenheter deltagarna har från sina egna arbeten med utsatta kvinnor. Vi har också delgivit varandra de kunskaper vi fått genom studiebesök och utbildningar som inte alla kunnat vara med på. Det sista halvåret gick i huvudsak ut på att arbeta med de texter som slutligen har blivit den metodhandbok för personal som var tänkt att bli en konkret och användbar slutprodukt. Metodhandboken är främst till för personal i olika boenden som staden tillhandahåller där man träffar på missbrukande våldsutsatta kvinnor.

Slutord

Projektet har pågått i drygt två år. Det har varit givande, lärorikt och oerhört stimulerande att samla kunskap och ha tid att reflektera och diskutera. På Hvilan har arbetet utvecklats och förbättrats hela tiden. Man har infört en del nya rutiner som resultat av nya erfarenheter. Hela, och delar, av Hvilans persona har också fått möjlighet att delta i kurser och konferenser i kompetenshöjande syfte. Agnetha och Carina har kontinuerligt arbetat med att implementera rutiner och förhållningssätt bland sina kollegor.

Förhoppningen var givetvis att verksamheten skulle få fortsätta på Hvilan. Behovet är uppenbart. Förvaltningen äskade också pengar för 2008 för att permanent kunna utöka personalstyrkan åtminstone en tjänst för att även

fortsättningsvis kunna ha tid att stödja de våldsutsatta kvinnorna. Tyvärr beviljades inte detta. Hvilan har återgått till ordinarie personalantal där samtliga går på schema. Bemötande av kvinnorna och förståelsen för deras situation har förstås förbättrats, men den extratid som behövs för stödsamtal, upprätthålla kontakt, följa med kvinnor till läkare, polis, socialtjänst etc. finns inte längre.

Utvärderingsrapport och ekonomisk rapport bifogas.

Stockholm i januari 2008

Pia Jarnling, projektledare